

Nekaj črncev? V marsikateri čitalnici v Londonu so v večini. Še več jih je po čitalnicah v Birminghamu. Vsekakor jih je mnogo več, kakor znaša odstotek njihovega prebivavstva. Ponekod sedijo v boxih in študirajo. Takle box, ki je s stekleno steno ločen od drugega sveta, je čudovita zadeva. Niti najmanjšega šuma ne slišiš. Edina stvar, ki te veže z zunanjim svetom, je zrak in električni tok, ki ti osvetluje knjigo in greje — gorilnik za čaj.

In h koncu še nekaj. Kamorkoli sem prišel, s knjižničarjem sva si bila hitro na roko. In srečaval sem se s kolegi z vsega sveta. Zadnji večer tečaja smo bili na koncertu birminghamske filharmonije. Beethovnova Deveta. Poleg mene je sedel Arabec iz Iraka. Pri zadnjih taktih mi je položil roko na ramo. Je čutil smisel Schillerjevih besed o bratstvu med narodi, čeprav gotovo besedila ni razumel? Med poslušavci smo bili predstavniki 22 držav...

ZAPISKI IZ MILANA

MARTA FILLI

V času, ko si slovenski knjižničarji vsak posebej prizadevamo, bolj z iznajdljivostjo kot z realnimi sredstvi, da vzpostavimo knjižničarsko mrežo, predvideno po zakonu o knjižnicah, sem si z zanimanjem ogledala podoben primer v Italiji. Predpostavljam, da je pravzaprav primerjava težka, če že ne nemo-goča, ker teži nas predvsem vprašanje knjižnic na podeželju, tu pa gre za knjižničarsko mrežo v vellemestu Milanu. Vendar mi-slim, da je njihova organizacija in njihov način dela lahko tudi za nas zanimiv.

Sredi Milana, na Corsu Porta Vittoria, v stari baročni palači Sormani, dela občinska ljudska knjižnica, ustanova s skoraj sto-letno tradicijo, a strogo sodobnim načinom dela. O njej pravijo, da je kot železniška postaja ob najplodnejši uri dneva. In res dobiš podoben vtis, ko stopiš vanjo. Čutiš, kako tam utripa živ-ljenje, gledaš vrvež ljudi, ki hite mimo tebe, greš mimo njih in ne vidijo te, ker sledijo svojim mislim in svojemu delu. Kakor nemi film se ti pred očmi odvija življenje v tej duhovni delav-nici, ko stopaš po svetlih hodnikih, po vedno zasedenih čitalni-cah, mimo konferenčne dvorane s podobami slavnega Grechetto po stenah in dalje do skladišč, ki se nahajajo v povojnih letih obnovljenem delu hiše. Palača Sormani je bila namreč med voj-

no močno poškodovana. Knjižnica je bila takrat v mestnem gradu, toda razpolagala je z izredno omejenim prostorom, kar je oviralo njeno delo in razvoj. Ko so odločili, da jo preselijo semkaj, so obnovitev palače na Corsu Porta Vittoria poverili arhitektu Arrighettiju. Ta je nalogo spretno rešil s tehničnega in estetskega vidika. Prednjega dela stavbe s pročeljem, ki je zaradi svojega čistega sloga zaznamovan med narodnimi spomeniki Italije, prav nič ne moti moderni del ob stranski ulici. Morda je ta povezava starega in novega celò značilna za dom, v katerem se sodobniki sestajajo z umskimi velikani vseh časov, da skupno služijo napredku.

Milanska občinska knjižnica je po svoji preselitvi v palačo Sormani zadihala, saj so za vsako knjižnico primerni prostori najvažnejši pogoj uspešnega delovanja. V pritličju vodi veža, ki jo uporabljajo za najrazličnejše razstave, v časopisni oddelek. V njem je središče in gibalo dela katalog člankov, ki šteje več kot milijon gesel, pobranih iz 13.000 zaključenih in 2500 še izhajajočih časnikov in časopisov. V njem bravci z lahkoto iščejo in najdejo, kar želijo, in to z občutno štednjo časa. Oddelek ima štiri čitalnice, v katerih so vedno na razpolago vse zadnje številke časnikov in časopisov. V posebni sobici hranijo stotine tiskanih kazal velikih zbirk periodik in najpomembnejše bibliografije, kot so na primer: Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur, Index to periodical literature, International Index to periodicals, Bulletin signalétique, Chemical Abstracts, Readers Guide to periodical literature in Subject Index to Periodicals. Italijani sami še nimajo take tiskane bibliografije člankov.

Poleg čitalnice časopisnega oddelka je čitalnica s štirimi aparati za čitanje mikrofilmov in s skladiščem zanje. Laboratorij tega oddelka je opremljen z najmodernejšimi aparati za fotografiranje, razvijanje in razmnoževanje. V modernih knjižnicah je danes mikroreproduciranje nepogrešljivo sredstvo za dopolnjevanje vrzeli na policah redkih in dragocenih del. V Ameriki tako posnemajo na mikrofilme vse velike formate zaradi štednje s prostorom. Filme hranijo, originale pa uničijo. S tem je sicer arhivska naloga knjižnic okrnjena, ker bi vsako delo moralo ostati v originalu, vendar bo verjetno v bodočnosti močno naraščajoča knjižna produkcija zahtevala povsod tako postopanje. V laboratoriju za mikrofilme delajo tudi fotografske posnetke raznih dokumentov, slik, rokopisov in podobnega. V dveh minutah ti za 50 lir izročijo posnetek enega lista.

Pravtako je v pritličju bogata diskoteka, ki obsega tudi številno zbirko posnetkov na magnetofonskih trakovih. Na posebej pripravljenih mizicah imajo gramofone in magnetofone s slušalkami in tja hodijo ljubitelji glasbe in umetne besede poslušat, kar si pač želijo.

V prvem nadstropju so čitalnice za knjige in katalogi. V srednji veži tedensko razstavljajo novitete vseh strok in v vseh jezikih. Tam so tudi vedno tekoči sezname prirastkov. Velika čitalnica meri 600 m² in ima 250 sedežev. Svetlobo dobiva skozi 96 okroglih okenc na stropu, ki imajo vdelane tudi priprave za ventilacijo. Ob glavni čitalnici je vrsta malih sobic — boxes — za tiste, ki morajo v knjižnici študirati dalj časa in potrebujejo večje število knjig. Te sobice so okusno opremljene, svetle in zračne. Bravci postavijo knjige na posebno prazno polico in vsak dan sproti lahko sobico zaklenejo ter ključ odnesejo s seboj. Edini pogoj za to je redno posečanje knjižnice za določeni čas.

Priročna dela so v posebni čitalnici in imajo lasten katalog, urejen po strokah. Iz oddelka glasbenih del je vhod v malo sobico, ki zaradi svoje strukture spominja na nekdanjo veličino stavbe. V njej je klavir, na katerem more vsakdo preigrati dela, pri katerih mu čitanje not ne zadošča. Posebno pozornost so posvetili bibliografskemu oddelku, kjer hranijo domače in tuje bibliografije. Med njimi so: Catalogue général des livres imprimés pariške narodne knjižnice, Catalogue of printed books knjižnice British Museuma, Catalogue of books represented by Library of Congress. Zbirko izpopolnjujejo najrazličnejše publikacije kot na primer o razvoju tiska, o ilustracijah v knjigi, o vezavah, o exlibrisih, o zaščiti knjig, o knjižnicah. V informativne namene hranijo tam tudi kataloge najbolj znanih starinarjev Evrope. Omembe vreden je še informativni oddelek, kjer posebni strokovnjaki dajejo vse možne informacije ustno, telefonsko, telegrafsko in pismeno.

Knjižna skladišča so v obnovljenem delu stavbe in lahko sprejmejo 1.000.000 knjig. Police so kovinske, trenutno jih je 25.000 m. Skladišče za druge publikacije in foliante je visoko 20 m, od kleti do strehe. V njem leži 18.000 zvezkov, sprejme pa jih lahko še enkrat toliko. Kljub temu pa že mislijo na oddeljno skladišče, ki bo imelo sicer tesne stike s knjižnico in kjer bodo hranili dela, po katerih je manj povpraševanja. Za take knjige bodo morali bravci prositi dan prej, v nujnih primerih pa jih bodo dobili na vpogled v čitalnici, ki bo v skladišču.

Knjižnica ima za svoje lastne potrebe in za potrebe bravcev 16 katalogov. Glavni je abecedni imenski, ki je splošen za celotni knjižni fond. Stvarni katalog je geselski in obsega do sedaj že 1.200.000 gesel. Poleg teh dveh ima knjižnica še katalog inkunabul in tiskov iz 16. stoletja, katalog rokopisov in avtografov, katalog bibliografij, katalog del v narečjih in del o ljudskih običajih, katalog glasbenih del, katalog del o filmu, katalog dramskih del, katalog periodik, katalog priročne knjižnice, katalog del o Milanu in o Lombardiji, katalog grafik, katalog portretov, katalog del o turizmu in o športu. Posebnost je zbirka s katalogom del o prehrani s posebnim ozirom na kruh. Obsega 2992 knjig in brošur ter 284 periodik ter je v veliko pomoč študentom agronomije, kmetom in vsem, ki se bavijo s to in s sorodnimi strokami. Pri knjižnici vodijo tudi centralni katalog za knjige vseh milanskih knjižnic. Ko bo katalog popoln, bo obsegal 5.000.000 del.

Knjižni fond milanske občinske knjižnice naraste vsako leto za 30 do 40.000 zvezkov. Približno polovico tega, ali morda malo več, nakupijo in porabijo za to približno 60 milijonov lir. Pri izboru imajo zelo strog kriterij. Vestno sledijo sodobni knjižni produkciji na vseh področjih znanosti, vendar potrošijo večji del svojih sredstev za dopolnjevanje zbirk iz prejšnjih stoletij. Knjižnica izposoja knjige tudi na dom, vendar ne vseh. Izposojevalnine ne računajo, pač pa zahtevajo kavcijo 2000 lir.

Poleg svoje redne dejavnosti opravlja knjižnica še druga kulturna poslanstva. V njenih prostorih so stalne slikarske in druge razstave. Posebnost med njimi je bila pred nekaj leti razstavljena zbirka ovitkov gramofonskih plošč. V prostorih knjižnice so razna predavanja, zborovanja kulturnih delavcev, literarni in debatni večeri in podobno. Nenehni stiki z bravci in s široko javnostjo ji dajejo značaj moderne ljudske knjižnice, kljub njenim bogatim zbirkam del iz minulih stoletij.

Z zanimanjem sem si ogledala skladišče mladinske literature. Tam stoji nepregledna vrsta mladinskih knjig vseh narodov do najnovejših publikacij in tvori nekakšno živo pregledno sliko mladinskega slovstva v dokumentarne namene. Od tam knjig ne izposojajo, pač pa jih dostavljajo vsem šolskim knjižnicam milanske občine zastonj. Na podlagi svojega dela vodijo razne statistike, ki jim povedo za želje in potrebe mladih bravcev, pa tudi o kvalitetnosti domače in tuje literature. Najbolj nepristransko oceno dobi delo pri bravcih samih, zato so beležke, ki v mladinskem oddelku nastajajo, izredno važne.

Takšna je torej milanska občinska knjižnica. Naj jo na kratko predstavim še kot glavni in najvišji člen v milanski knjižničarski mreži; je namreč jedro, vodilni in gibalni organ vsega knjižničarstva v mestu. Pod njenim vodstvom deluje centralni urad za knjižnice mestnih četrti (Ufficio biblioteche riomali) s sedežem v milanskem gradu Sforza.

V direktorjevi pisarni visi na steni načrt Milana in na njem je označenih 21 knjižnic. Po načrtu naj bi na vsakih 30.000 prebivavcev delala ena mala ljudska knjižnica. Trenutno jih imajo 21, smotrno porazdeljenih po celem mestu. Centralni urad jih upravlja, zanje nabavlja knjige in jih na svojem sedežu katalogizira po enotnem in sorazmerno enostavnem načinu. Za izdelavo katalognih listkov imajo razmnoževalne stroje. Centralni urad ima tesne stike z vsemi enaindvajsetimi knjižnicami. Vsak večer se direktor odpelje z avtom na obisk k trem ali štirim izmed njih, da tam vidi, kako poteka delo, da izve za potrebe in se zanima za eventualne težave. Skrb strokovnega osebja iz centralnega urada je, da pravilno porazdeli knjige med posamezne knjižnice, upoštevajoč potrebe in želje bravcev določenih okolišev.

Na sedežu urada vodijo nekakšen lokalni katalog, urejen po abecednem redu avtorjev in naslovov anonimnih del, na katerem si beležijo za vsako posamezno delo število nabavljenih izvodov, koliko izvodov je vsaka posamezna knjižnica prejela ter nadaljnjo usodo knjige vse do njene izločitve iz prometa. Knjiga tam nima dolge življenjske dobe. Vsako leto namreč izločijo približno $\frac{1}{3}$ knjižnega fonda in ga nadomestijo z novimi deli, tako da nobena knjiga ni stara več kot tri, v izrednem primeru štiri leta. Pri izločanju se naslanjajo na statistične podatke, s katerimi si beležijo privlačnost posameznih del, večje ali manjše povpraševanje po njih, njihovo aktualnost in podobno. Razumljivo je, da izločajo tudi pokvarjene knjige in da take včasih na novo postavijo. Večina tega izločenega knjižnega fonda gre v papirnico. Dela pa, ki so naletela na posebno pozornost, vskladiščiijo tako, da so, ob eventualni zahtevi, še vedno dosegljiva. Na posebne prošnje včasih dodelijo določeno število knjig kaznilnicam ali drugim zavodom.

Tako gibanje knjižnega fonda je v Italiji možno ne samo zaradi zadostnih finančnih sredstev, temveč tudi zaradi izredno močnega dotoka na knjižni trg. Tam ni vprašanje, kaj bo nadomestilo izločene knjige, temveč, kaj vse od tistega, kar je izšlo, naj se nabavi. Celotni knjižni fond pri takem obnavljanju nikoli

ne naraste preko predvidenega števila, ki niha med 4000 in 8000 zvezki.

Vseh 21 knjižnic domuje v lastnih paviljonih, zgrajenih po posebnih načrtih. Pritlične stavbe, ki praktično sestojijo iz dveh glavnih prostorov ter dveh malih pomožnih. Glavna prostora loči steklena stena. V prvem je izposojevalnica, katero delita pult in omarica za kataloge na tri dele. Oba kosa opreme sta na prvi pogled enake oblike, saj je omarica za kataloge prav tako dolga kot pult, ker sestoji samo iz dveh vrst predalov, to pa zato, da pred njo ne nastane gneča in da se tam lahko istočasno zvrsti večje število bravcev. Med pultom in omarico je hodnik, na desni stojijo police s celotno knjižno zalogo, na levi pa so postavljena stojala s tekočimi številkami periodike, novitetami in deli, ki so vredna posebne pozornosti. Onkraj steklene stene je čitalnica, opremljena deloma za odrasle, deloma za mladino. Okoli in okoli nje teče ob stenah približno meter visoka polica z najrazličnejšimi leksikoni, slovarji in enciklopedijami. Čitalnica ima eno celo steno stekleno, obrnjeno proti parku, kamor poleti postavijo mizice z velikimi sončniki nad njimi za čitanje na prostem.

Strokovno so knjižnice urejene po pultnem sistemu, ki je malce različen od našega. Pri njih imajo namreč več formatov. Formate označujejo s črkami abecede, na police pa postavijo pri vsakem formatu najprej knjige izven zbirk, za temi pa zbirke drugo za drugo. Večina knjig je v zbirkah. Poljudno znanstvene knjige, potopise in biografije postavljajo ločeno, urejene po abecednem redu avtorjev. Prav tako stoji ločeno mladinski knjižni fond. Knjižničarja, v vsaki knjižnici delata po dva, imata zase samo lokalni katalog, ki označuje mesto knjige na polici. Katalog za bravece je križni, sestavljen iz abecednega imenskega, naslovnega in geselskega (gesla so natipkana rdeče). Za določanje gesel ali pojmov uporabljajo obširen imenik pojmov, urejen po abecednem redu, tako da je delo strogo enotno. Kataloizacijo opravijo na centralnem uradu in od tam pošiljajo vsem enaindvajsetim knjižnicam knjige, ki so opremljene z vsemi kataložnimi listki. Decimalne klasifikacije ne uporabljajo. Knjižničarji na sedežih knjižnic knjige samo prevzemajo, postavljajo jih na police, izposojajo ter o izposoji vodijo dnevne statistike. Kataložne listke vlagajo sproti v kataloge. Tehnika izposojanja je podobna naši, le da tam braveci niso člani, ker je vstop prost za vsakogar brez vsakršne omejitve. Izposojevalnine ne računajo. Vsaka knjižnica ima knjigo želja, kamor braveci lahko zabeležijo naslove del, ki naj bi jih knjižnica zanje nabavila. Med

zadnjimi zabeleženimi imeni sem nekje opazila našega Andrića. Centralni urad upošteva želje bravcev, če so utemeljene in uresničljive. Včasih pa samo sporoči bravcu, v kateri izmed milanskih knjižnic je zaproseno delo na voljo.

Delo knjižničarjev v teh četrtnih knjižnicah je zelo zahtevno. Večina bravcev ne uporablja katalogov, ampak se naslanja pri izbiri le na knjižničarjev nasvet. Zaradi tega ni vseeno, kako skuša le-ta knjigo približati bravcu, da si pridobi zaupanje in da vzpostavi med seboj in med bravcem tesno vez. Vsaka knjižnica je to, kar iz nje napravi knjižničar: živo žarišče kulture ali pa revna ustanova brez življenja, prazna in pozabljena. Zato polagajo posebno važnost v izbiro kadra, ki ga usposabljaajo v večmesečnih teoretičnih tečajih in s praktičnim delom v knjižnicah pod vodstvom knjižničarjev strokovnjakov.

Namen četrtnih knjižnic je, da nudijo ljudem vseh slojev in vseh poklicev čtivo za trenutne vsakdanje potrebe, in sicer tako literaturo, da se ob njej duhovno dvigajo in strokovno izpopolnjujejo. V tako knjižnico naj se zateče otrok po svojo prvo slikanico, dijak po knjigo za razvedrilo, mladi človek, ko zapusti šolske klopi ter potrebuje vodstvo, nasvet in oporo ob prehodu iz šole v življenje, delovni človek, ki ga je strah slovesno-resnega okolja velikih knjižnic, pa tudi izobraženec, ki mu je knjiga družica prostih ur. Prav tako naj se v tako knjižnico zateče popotnik, turist, ki ima prostih morda samo nekaj ur in ne ve, kje naj jih prebije, kam naj se umakne pred truščem tega ogromnega industrijskega vlemesta. Zato so te knjižnice, ki tvorijo skupno s stavbami otroškega vrtca, osnovne in srednje šole kulturno središče mestnih četrti in predmestij, preprosti domovi, odprti vsakomur ter vabljivi po svojem izgledu. Eno najuspešnejših propagandnih sredstev zanje je glasba. Bravci imajo namreč tam na razpolago celo zbirko gramofonskih plošč in magnetofonskih posnetkov. Mnogi prestopijo prvič prag knjižnice samo zaradi razvedrila, ki jim ga nudi glasba. Tu pa dobijo tudi kontakt s knjigami, katerih ne morejo prezreti, postanejo jim domače in nehote sežejo po njih. Knjižni fond pa je privlačen tudi zato, ker ne pozna mrtve zaloge, saj nenehno zavzemajo mesta premišljeno izločenih del nove aktualne knjige. Tam prah nikoli ne prekrije polic in zrak ne zaudarja po razpadajočem papirju, pač pa diši po svežem tisku.

Po zahtevnejše delo morajo bravci v občinsko centralno knjižnico, ki je po svojem značaju sicer ljudska, ima pa tudi arhivsko in študijsko nalogo. Dotok bravcev vanjo je ogromen,

vsak dan močnejši, tako da že prav težko ustrežejo vsem njihovim potrebam. Zaradi tega se je pokazala nujnost, da v bližnji bodočnosti to centralno knjižnico razbremenijo, da ji dajo novih možnosti za nadaljnji razvoj in za nadaljnje uspešno delo. Še naprej naj bi bila knjižničarsko središče Milana, živo utripajoče jedro, žarišče in vodstvo vsega knjižničarskega dela v mestu, del opravil pa naj bi prevzele podružnice, ki jih bo milanska občina osnovala v prihodnjih letih, in sicer na vsakih 100.000 prebivavcev eno. Že za letošnje leto predvidevajo ustanovitev štirih podružnic. Podružnice bodo istočasno vodilni centri za sedanje četrtne knjižnice ter vmesni člani med njimi in med centralno občinsko knjižnico. Stavbe za te prve štiri knjižnice že gradijo. Vsaka izmed njih bo štela približno 80.000 zvezkov; celotni knjižni fond bo sestavljen iz temeljnega dela, enakega v vseh knjižnicah, in iz posebnega dela, nabavljenega po željah in po potrebah bravcev posameznih okolišev. Skratka, knjižni fond naj ima na zalogi vse, kar danes stoji na policah najmodernejše knjigarne. Kakor v praksi že delajo za četrtne knjižnice, prav tako bo tudi strokovno delo za podružnice opravljeno pri centralnem uradu. Ta bo istočasno posrednik za redkejša dela, ki bodo še vedno samo v centralni knjižnici. Knjižnice-podružnice bodo torej sposobne zadovoljiti vse bravce svojega okoliša, centralna knjižnica pa bo služila le zahtevnejšemu študiju.

Ob tako urejeni knjižničarski mreži res vsakdo lahko pride do knjige, ki ga zanima ali jo iz kakršnega koli razloga potrebuje, in to brez velike izgube časa in brezplačno. In ker je knjiga najuspešnejše in najbolj potrebno sredstvo za širjenje znanja, mora delo smotrno urejene in vodene knjižnice roditi plodne sadove. V dobi tehnike in motorizacije, v času hrupnih zmag človeškega uma poteka sicer delo knjižnice največkrat neopazeno, vendar se vrste njenih obiskovavcev širijo iz dneva v dan. Knjižnica že davno ni več samo zaprašeno skladišče knjig, pač pa je žarišče, kamor se nenehoma stekajo in od koder vedno znova izžarevajo vse težnje človeškega duha. O sodobni knjižnici je dr. Bellini, sedaj upokojeni direktor milanske občinske knjižnice, zapisal naslednje: »...prostor, kjer so zbrane vse muze, da oživijo opustošeno praznino, in ob njih vsi velikani vseh časov poleg sodobnih mojstrov tehnike in vede nasploh. Prostor, od koder se neomejeno razgleduješ nad življenjem, ki drvi v znamenju kulture po poti napredka — oba, kultura in napredek, sta vir in ponos človeka.«